

Türkiye’de Kadın, Kentleşme ve Aile: Kentsel Yaşamda Değişen Roller

Harika UÇAR

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

harika.ucar@hbv.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-7438-7496>

Makale Başvuru Tarihi : 05.09.2025

Makale Kabul Tarihi : 10.10.2025

Makale Yayın Tarihi : 25.10.2025

Makale Türü : Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.17423174

Özet

Anahtar Kelimeler:

Türkiye’de
Kentleşme,
Kentsel Yaşamda
Kadının Değişen
Rolleri, Türk
Toplumunda
Kadın,
Kentleşmenin Aile
Yapısına Etkisi

Kent, yalnızca fiziksel bir yaşam alanı değil; aynı zamanda toplumsal ilişkilerin, güç dinamiklerinin ve cinsiyet rollerinin bunlara bağlı olarak da aile içi ilişkilerin ve kültürel normların yeniden üretildiği sosyal bir zemindir. Kadınların kent içindeki deneyimleri, kamusal alana katılım, ev içi sorumluluklar, güvenlik, ulaşım, zaman yönetimi ve sosyal ağlar gibi çok boyutlu etkenlerle şekillenmektedir. Türk toplumunda kadın, tarihsel olarak hem aile içinde merkezi bir konumda yer almakta hem de geleneksel rollerle modern yaşam arasında sıkışmaktadır. Kentleşmeyle birlikte kadınların hem kamusal alanda hem de aile içinde üstlendiği roller çeşitlenmekte; bu durum ise aile kurumu içerisinde yeni rol çatışmalarını ve denge arayışlarını beraberinde getirmektedir. 2025 yılının “Aile Yılı” ilan edilmesi, aile yapısında meydana gelen bu değişimleri analiz etmeyi ve kadınların bu değişimler içindeki konumunu görünür kılmayı daha da önemli hale getirmiştir. Bu çalışma, kentleşme süreciyle birlikte kadınların toplumsal rollerinde meydana gelen dönüşümü; mekân ve aile yapısı ekseninde özellikle Türk toplumsal yapısı bağlamında ele almaktadır. Kentli kadınların gündelik yaşam pratikleri üzerinden aile içi rollerin ve kimliklerin dönüşümünü inceleyerek, Türk toplum yapısında kadının değişen konumunu ortaya koymayı amaçlanmaktadır. Çalışan kentli kadınların çifte işyükü altında ezilmemesi ve aile birliğinin sürdürülebilirliği açısından, bu dönüşümün çok boyutlu biçimde değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Women, Urbanization and Family in Turkey: Changing Roles in Urban Life

Abstract

Keywords:

Urbanization In
Turkey; Changing
Roles of Women In
Urban Life; Women
In Turkish Society,
Impact of
Urbanization on
Family Structure.

The city is not merely a physical space but also a social arena where power dynamics, gender roles, family relations, and cultural norms are continuously reproduced. Women’s urban experiences are shaped by multiple interconnected factors, such as access to public spaces, domestic responsibilities, safety, transportation, time management, and social networks. In Turkish society, women have historically held a central role within the family structure, while also being caught between traditional expectations and modern life demands. Urbanization has diversified the roles that women occupy both in public and private spheres, leading to new role conflicts and a search for balance within the family institution. The declaration of 2025 as the “Year of the Family” further highlights the importance of analyzing these structural changes and making women’s positions within these transformations more visible. This study examines the transformation of women’s social roles within the context of urbanization, focusing on the intersections of space, gender, and family structure—particularly within the framework of Turkish society. Accordingly, aims to explore the evolving roles and identities of urban women—especially those living in large metropolitan areas—through their daily life practices, and to reveal the shifting position of women within the socio-cultural fabric of Turkish society. In order to preserve family unity and prevent urban working women from being overwhelmed by the double burden of labor, it is crucial to evaluate this transformation in all its dimensions.

1. GİRİŞ

Kentleşme, yalnızca fiziksel çevrenin dönüşümünü değil, aynı zamanda bireylerin sosyal konumlarını, rollerini ve ilişkilerini yeniden şekillendiren çok yönlü bir süreçtir. Bu değişimden en fazla etkilenen gruplardan biri kadınlardır. Kadının hem aile içindeki hem de kamusal alandaki yeri, kent yaşamının dinamikleriyle birlikte yeniden tanımlanmakta; bu durum, aile yapısı ve kadınların rollerinde önemli kırılmalara yol açmaktadır. 2025 yılının “Aile Yılı” ilan edilmesi, bu dönüşümün aile yapısı üzerindeki etkilerini tartışmak açısından anlamlı bir fırsat sunmaktadır. Kadının kent yaşamında üstlendiği farklı roller; aile içindeki iş bölümünü, karar alma süreçlerini ve kuşaklar arası ilişkileri doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla “kadın, mekân ve aile” ekseninde yaşanan değişim, sadece coğrafi bir olgu değil, aynı zamanda sosyal konumlanma, aidiyet ve sorumluluk alanlarının yeniden tanımlanması anlamına gelmektedir.

Mekân kavramı değerlendirilirken görülen farklılıkların ve diğer kavramlar karşısındaki konumlandırılmasının temelinde erillik ve dişilik temel alınarak şekillenen yaklaşımların etkili olduğu görülmektedir. Zaman- mekân eksenli çalışmalarda, zaman, erillik ve akıl ile bir tutulurken mekân kavramı dişilik ve edilgen özellikleri ile ön plana çıkarılmaktadır. Bu yaklaşımda zaman ve mekan arasında, toplumun öznelere atfetmiş olduğu cinsiyet rolleriyle paralel olan hiyerarşik bir ilişki oluşturulmaktadır. Kadına ve erkeğe atfedilen anlamlarının yansımaları, kadının sosyal yaşamdaki konumlanışı ve mekânın ele alınış biçiminde görünür hale gelmektedir (Dolunay ve Karmaz, 2020: 7)

Kadınlar ve erkekler arasındaki rol dağılımının belirleyicisi var olan biyolojik farklılıklarının yanı sıra, toplumsal yaşam içerisinde inşa edilmiş ve zamanla içselleştirilmiş olan değer yargılarıdır. Erken çocukluk döneminde renk seçimleri, oyuncak tercihlerine yönelik yönlendirmeler gibi günlük pratiklerle başlayan bu sosyalleşme süreci, zaman içerisinde görev dağılımlarını, davranış kalıplarını ve bireylerden beklenen rolleri biçimlendirmektedir. Toplumun farklı alanlarında (medya içerikleri, eğitim materyalleri, aile bireyleri ve öğretmen tutumları, kültürel aktarımlar gibi) söz konusu rol kalıpları çeşitli biçimlerde yeniden üretilmekte ve pekiştirilmektedir. Bu süreçte, özellikle kız çocuklarına yönelik fırsat alanlarının daraltılması; deyim, atasözü, mekânsal kısıtlama ve disiplin yoluyla gerçekleştirilebilmektedir. Böylece, çocuklar daha doğumdan itibaren, cinsiyetlerine göre tanımlanmış davranış normlarına uygun biçimde yönlendirilmektedir (Gürkaynak, 2003: 73–78). Tarihsel süreç içinde farklı anlam ve biçimler almış olsa da kamusal alan erkeklerle, özel alan ise kadınlarla ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle de kadınlar dış dünyaya kapalı bir şekilde hane içerisindeki yeniden üretim etkinliklerinden yani çocuk ve yaşlı bakımı, çocuk yetiştirme, beslenme, temizlik gibi alanlardan sorumlu olmaktadır. Erkekler ise kendilerini geliştirme, başarılı olma, yükselme vb. fırsatlar sunan; hane dışında gerçekleşen politika, ekonomi gibi alanlardan sorumlu olmuşlardır (Tankut, 1998:41, Pınarcıoğlu, 2017:12-13). Evde bebeklikte giydirilen renklerle (daha bebek doğmadan cinsiyetinin belli olması nedeniyle düzenlenen kutlamalarda kullanılan renklerle), oynamaları beklenen ve teşvik edilen oyuncaklarla başlayan bu süreç, iş bölümlerini ve buna bağlı olarak belli davranışları ve beklentileri de şekillendirmektedir. Zaman içinde beklentilere uygun davranışlar iyice pekiştirilerek yerleşmekte, uygun olmayanlar ise unutturulmaktadır. (Gürkaynak, 2003:73-78) Çocuklar doğdukları andan başlayarak cinsiyetlerine göre belirlenmiş davranış kalıplarına göre yetiştirilmektedir.

Kentsel değişim, toplumsal değişimin bir parçası olarak yaşamın her alanında ve anında deneyimlenen bir süreçtir (Şengül, 2012:356). Bu büyük çaplı değişim hem toplumsal yapıların hem de bu yapıları harekete geçiren toplumsal güçlerin niteliksel değişimlerine neden olmaktadır. Bu yeniden yapılanma ve altüst oluş süreci kent mekanındaki bazı toplumsal grupların kentsel mekanlardaki etkinliklerini azaltmaya hatta yok etmeye, bazılarının daha fazla öne çıkmasına neden olurken kentsel mekânda şartların elverdiği ölçüde roller yeniden dağıtılmaktadır.

Tüm çağdaş toplumların yapılarından biri olan ataerkillik, aile içerisinde erkeklerin kadınlar ve çocuklar üzerinde kurumsal olarak desteklenen bir otoriteye sahip olmasıyla tanımlanmaktadır (Castells, 2006:251) Modernleşme, göç ve ekonomik dönüşüm süreçleriyle değişen kentsel yapılar, kadınların gündelik yaşam pratiklerini, istihdama katılım biçimlerini ve aile içindeki sorumluluklarını dönüştürmektedir. Kadınların temel uğraş alanlarının ve bilinçlerinin dönüşümüyle başlayan bu süreci Castells (2006: 252-253) geri döndürülemez bir devrim olarak görmektedir. Kadınların ücretli işlerde çalışmaya başlamasının, ailenin geçimini sağlayan erkeğin aile içindeki egemenliğinin sarsılmasına ve kadınların pazarlık gücünün artmasına neden olduğunu belirtir. Yasal anlamda ayrımcılıklar bir ölçüde ortadan kaldırılmış olmasına hatta kadınların daha eğitilmiş olmaları nedeniyle iş gücü piyasasında da eşitlik eğilimleri yaygınlaşıyor olmasına rağmen insan ilişkilerinde şiddet, psikolojik suistimal erkeklerin iktidarlarını kaybetmeleri karşısında duydukları, bireysel ve kolektif öfke

nedeniyle yaygınlaşmaktadır. Kadınlar eğitim, mesleki gelişim ve sosyal hayatta daha görünür hale gelirken; diğer yandan ev içi yükümlülükler ve bakım sorumlulukları devam etmekte, bu da kadınlar açısından hem fiziksel hem duygusal anlamda bir yük oluşturmaktadır. Bu çelişkili durum, özellikle geleneksel aile yapısının hâkim olduğu toplumlarda, kadınların çeşitli roller arasında denge kurma çabasını daha da karmaşık hale getirmektedir. Gerçek güçleri sayılarının fazlalığı ve zayıflıkları dağınıklıkları olan toplum kesimlerin örgütlenebildikleri ölçüde zayıflıklarını aşarak karşı bir duruş geliştirebileceğini vurgulayan Şengül'ün tespiti (2012: 356) kadınlar için de geçerli olabilir mi? Gerçekten çok farklı siyasal görüşten, farklı kültürlerden ve farklı özelliklere sahip kadınlar benzer sorunları yaşıyor olmalarına rağmen bir araya gelip örgütlenemedikleri için mi sorunlarına çözüm bulmakta zorluk çekiyorlar? Kadınların kentsel yaşamda yaşadığı sorunlar temel alınarak onları bir araya getiren ve bir arada tutan bir tutkal görevi göremez mi? bu bağlamda feminist hareketlerin önemi ortaya çıkmaktadır. Ancak yerleşik ataerkil yapı ve medya tarafından tehlikeli bir dezenformasyona maruz kalan feminist hareketler, cinselliğe indirgenmiş talepler veya yıkıcı bir özgürlük ideolojisi algısı üzerinden yürütülen bir değersizleştirme kampanyasının kurbanı olmasının yanı sıra aile kurumuna düşman olduğu yargısına ulaşan yersiz vurgulamalarla marjinalleştirilmektedir (Güneş, 2018: 142)

Bu çalışma, Türkiye'de kentleşme sürecinin kadınların hem kamusal hem de özel alandaki rollerine etkisini tarihsel bir perspektif içinde incelemeyi amaçlayan nitel bir araştırmadır. Kadınların tüm farklılıklarına rağmen sadece kadın oldukları için bu sorunları yaşıyor olduklarını ortaya koymanın bu bilincin gelişmesinde etkili olabileceği temel alınarak, kadınların kentte değişen rollerini; mekân, aile ve sosyal yapı bağlamında, özellikle Türkiye'nin özgün toplumsal yapısı çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada kullanılan betimsel araştırma modeli, geçmişte ve günümüzde var olan durumun olduğu biçimiyle ortaya konulmasını amaçlamaktadır (Karasar, 2014). Bu model mevcut olguların kapsamlı bir biçimde incelenmesine, tarihsel ve toplumsal bağlamların açıklanmasına olanak tanımaktadır. Araştırmanın verileri, ikincil kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Konuya ilişkin yerli ve yabancı akademik yayınlar, resmi istatistik verileri (özellikle TÜİK'in 2023–2024 verileri), raporlar, mevzuat düzenlemeleri ve tarihsel belgeler kapsamlı biçimde incelenmiştir. Kaynak seçiminde; kadın, kentleşme, aile yapısı ve toplumsal cinsiyet ilişkisini doğrudan ele alan çalışmalara öncelik verilmiştir. Literatür taraması, hem tarihsel bir bütünlük sağlamak hem de güncel eğilimleri görebilmek amacıyla Eski Türk toplumu, Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi kaynaklarını da içerecek biçimde geniş tutulmuştur. Çalışmada elde edilen veriler, nitel içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Analiz sürecinde, kentleşme olgusunun kadınların toplumsal konumuna etkilerini açıklayan temel temalar (istihdam, eğitim, aile içi roller, toplumsal normlar ve cinsiyet temelli iş bölümü) etrafında kodlanmıştır. Bu temaların, literatürde öne çıkan kuramsal yaklaşımlar doğrultusunda yorumlanmasıyla çalışmanın yalnızca betimleyici değil, aynı zamanda çözümleyici bir derinlik kazanması sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırma, doğrudan bir saha verisine dayanmamakta; literatür, istatistiksel veriler ve tarihsel belgeler üzerinden yürütülmektedir. Bu nedenle bulgular genellenebilirlik açısından sınırlı olmakla birlikte, kentleşme, toplumsal cinsiyet ve aile ilişkisinin tarihsel dönüşümünü çok boyutlu bir biçimde analiz etmeye olanak tanımaktadır. Bu yönüyle çalışma, tarihsel bir süreklilik içinde kadınların toplumsal rollerindeki değişimi kavramsal ve yapısal düzeyde ortaya koymayı amaçlayan bir çözümleme niteliğindedir. Kadınların pek çok sorununun temel nedeni ataerkil bakış açısından kaynaklı olarak içiçe geçmiş durumdadır ancak özellikle çalışmanın kapsamının genişlememesi için her biri başka bir çalışma konusu olacak nitelikteki pek çok konu çalışmaya dahil edilmemiştir.

2. GELENEKSEL TÜRK TOPLUM YAPISINDA KADININ KONUMU

Hiçbir insanın yaşadığı toplumdan soyut bir şekilde yaşaması mümkün değildir. Her insanın düşünsel dünyası içerisinde yaşadığı toplumun özelliklerine göre şekillenir. Bir insanın kadın-erkek arasındaki ilişkileri anlamlandırması da içerisinde yaşadığı toplumun kültüründen bağımsız bir şekilde gelişemez (Gödelek, 2001:142) Kadın erkek arasındaki ilişkilere bakış açısı ve özellikle rol dağılımına yönelik görüşler çeşitli kültürlerde farklılaşabilmekte hatta sadece farklı kültürlerde değil aynı kültürde farklı zamanlarda da değişiklik gösterebilmektedir. Ancak bazı kalıplaşmış yargılar TV programları, sosyal medya, ders kitapları, atasözleri ve deyimlerle pekiştirilerek yaygınlaştırılmaktadır (Uçar, 2005:10) “Kadın cehennemin kapısıdır” (Latin), “Kadının egemen olduğu yerde şeytan başbakandır” (Alman), “Su, ateş ve kadın asla yeter demez” (Polonya), “Tanrı sizi kötü kadınlardan korusun, iyi kadınlardan da siz kendinizi koruyun” (Yahudi) şeklindeki atasözleri farklı toplumlardaki kadına bakış açısını ortaya koyan atasözleridir (Timuçin, 2001:120) Her ne kadar geleneksel Türk toplumunda kadının güçlü konumu detaylı bir şekilde açıklanacak olsa da Türk atasözlerinde ve deyimlerinde de kadınlara olumsuz bakış açısı taşıyan örnekler bulunmaktadır.

Türk toplumsal ve siyasal yaşamında kadının konumunu değerlendirebilmek için, Eski Türklerden başlayarak, Selçuklu ve Osmanlı toplum yapılarını, İslamiyet'in ve cumhuriyet döneminin modernleşme sürecinin etkilerini

bir arada değerlendirmek gerekir. Günümüz Anadolu- Türk toplumu, bu motiflerin hepsinin etkileriyle oluşmuş özel bir yapıdır.

Eski Türkleri dünyanın en demokratik ve feminist kavmi olarak gören Ziya Gökalp (1966:138-147), bu tutumlarını Türklerin faziletleri olarak değerlendirir. Aynı çağlardaki diğer topluluklarda kadınların toplumsal yaşamdaki konumundan farklı olan Eski Türklerde aile düzeni pederşahi değil pederiydi. Eski Türklerde Hatun'un Hakan'ın yanındaki güçlü konumu kadının eski Türklerdeki konumuyla ilgili bilinen en tipik örnektir. Toplumunda genelinde tek eşlilik esas kabul edilmiş olmakla birlikte sadece yönetici ailelerinde çok evlilik görülmekteydi. Ancak ilk eş dışındakiler Hatun olamaz ve bu evliliklerden doğan çocuklar da yönetimde yer alamazdı. Hakan'ın her zaman yanında yer alan Hatun, yabancı elçilerin kabulünde de ona eşlik ederdi (Doğramacı, 1989:3) ve hakan savaşa gittiğinde ona vekalet ederdi (Kurnaz, 1991: XI). Emirnamelerin geçerli olabilmesi için "Han ve Hatun emreder" ifadesiyle başlaması gerekirdi. Kadınların, hükümdar olabilmelerinin yanı sıra toplumsal yaşamda kale muhafızı, vali ve sefir gibi farklı yöneticilik kademelerinde de görev alabilmeleri mümkündür (Gökalp, 1966:148).

Eski Türklerde kadının konumu zaman içinde değişime uğramıştır. Pek çok bilimsel çalışma bu değişimin nedenini İslamiyet'in kabulüyle ilişkilendirmektedir. Bu çalışmalarda İslam öncesi Türklerde toplumsal yapının cinsiyetler arası eşitlik temelinde şekillendiği, ancak İslam dini ve bazı kültürel etkilerle değişimlerin ve bozulmaların ortaya çıktığı dile getirilmektedir. (Türköne,1995:3) Ancak Türköne (1995:239-241) söz konusu değişimin göçebe toplumdan yerleşik hayata geçilmesiyle yani kentleşmeyle ilişkisine yönelik değerlendirmeleriyle dikkat çekici tespitlerde bulunmaktadır. Göçebe topluluklarla yerleşik kentli olan Şaman, Budist Maniheizm toplulukları ve bu toplulukların İslamiyet'i kabulünden sonraki toplumsal yapılarını, kadınların toplum içindeki konumlarını karşılaştırarak ulaştığı tespitler kısaca şöyle özetlenebilir: Budist ve Maniheizm Uygurlarda ve Karahanlılar'da kadına dair imaj ve fikirlerin, kentli saray çevresinin düşünceleriyle şekillenen, kadının soyutlanmasını öngören, aşağılayan, toplum için tehlikeli ve uzak durulması gereken, yalancı, hilekâr, yeme içme, şehvet düşkünü, bedenden ve nefisten ibaret bir varlık olarak gören fikirlerdir. Karluklarda (Karahanlıların ekseriyetini oluşturan topluluk-X. yüzyıl), kadınların soyutlanması söz konusu olmasa da kadını metalaştıran bir düşünce yapısının varlığından bahseder. Kutadgu Bilig'e atıfla her iki toplulukta da kadının aşağılandığı ve sadece cinsel nesne olarak görüldüğü tespitini yapmaktadır ve farklı Türk topluluklarının konu edildiği Dîvânü Lügati't Türk'te de benzer anlayışın uzantılarına rastlandığını belirtmektedir. Göçebe olduğu halde İslamiyet'i kabul eden Oğuzlardaki kadın imajı ve cinsiyetler arası ilişkilerle ilgili değerlendirmelerini ise Dede Korkut'un eserlerine dayandırarak yapmaktadır. Oğuzlarda yerleşik hayata geçmiş kavimlerden ayrılan özelliklerin olduğunu, eski atalar kültürünün yerini tek Allah inancının aldığını ve kadın-erkek her insanın Allah'ın eşit kulları olduğu anlayışının hâkim olduğu tespitini yapmaktadır. Türköne'nin bu tespitlerinden hareketle Türk toplumundaki cinsiyetler arası eşitlikçi yapının bozulma nedenini sadece İslami dini-kültürel etkiler de aramak bir yanılgıdan ibarettir, bu değişimde etkili olan ve göz ardı edilmemesi gereken temel unsurlardan birisi de yerleşik hayata geçilmesidir.

Selçuklu döneminde kadınlar sosyo kültürel ilişkilerdeki etkinliğini sürdürmekle birlikte politik hayattaki etkinliği (yönetimde ve siyasetteki görünürlüğü) çeşitli sebeplerle elinden alınmıştır denilebilir (Doğramacı, 1985:111). Osmanlı imparatorluğu döneminde toplumsal yaşamda kadın ve erkek arasındaki sosyal ilişkiler kontrol altında tutulmuş ve iki cinsiyet arasındaki roller kesin olarak birbirinden ayrılmıştır. Kamusal alan yani dışarıya ait rollerin hâkim olduğu alan erkeklere bırakılırken, özel ve mahrem olarak görülen ev ise eve ait rollerle özdeşleşen kadına bırakılmış ve adeta iki ayrı dünya olarak görülmüştür denilebilir. Oluşturulan sosyal yapıdaki kadın ve erkek arasındaki ayrımının etkisiyle şekillenen değişmez kuralların izleri aile içi yaşam, mimari, giysiler, eğlence türleri, seyahat biçimleri, evlenme törenleri gibi yaşamın her alanında görülebilir. (Çakır, 1994:158) Bu bağlamda Osmanlı toplumunda, kadınlar aleyhine eşitsizliğin kurumsallaştığı söylenebilir ancak bunun kadınların hiçbir güç ve etkiye sahip olmadığı anlamına da gelmediğini belirtmek gerekir (Berktaş, 2004:11-12). Kadınların eş ve anne olarak yüceltilen rolleri, otorite figürü olarak etkili oldukları alanı hane içerisinde yani özel alanda görünür hale getirmiştir. Bu bağlamda kadınlar kırdan ya da kentte olmaları fark etmeksizin daha çok aile içerisinde kapalı bir yaşam sürdürmekteydiler. Tanzimat'tan sonra kadının statüsünün sorgulanmaya başlaması, kız çocuklarına özel okulların açılmasını sağlamış olmakla birlikte bu tür eğitim kurumlarından faydalananlar daha çok kentli, gelir ve statü düzeyi yüksek ailelerin kızlarıyla sınırlı kalmıştır (Kalaycıoğlu ve Rittersberger Tılıç, 2001:29).

II. Meşrutiyet'in göreceli özgürlük ortamı, kadınların kamusal alanda daha görünür olmasına imkân vermiştir. Devam eden savaşlar (Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı) kadınların çalışma hayatına katılmasına uygun bir ortam sağlarken, kadın dernekleri de kurulmaya başlamıştır. Kız okullarının ilk mezunlarını vermesiyle eğitilmiş

ve aydın kadınların sayısının artması ve Osmanlı İmparatorluğunun içinde bulunduğu siyasal koşullar, kadınların yayılan ulusalcı düşüncelerin ve çıkarların bilincinde yurttaşlar haline gelmesine etki eden unsurlardır (Berktaş, 2004:15).

1908’lerde başlayan, daha çok orta ve üst sınıftan kadınlar tarafından yürütülen özgürlük hareketleri 1924’de Türk Kadınlar Birliği’nin kurulmasıyla somutlaşmıştır. Türk Kadınlar Birliği’nin kadın haklarının yaygınlaştırılması, aile hukukunun değiştirilmesi, seçme ve seçilme haklarının kazanılması konusundaki çalışmaları cumhuriyetin kurucuları tarafından da destekleniyordu. Çünkü Cumhuriyet Türkiye’inde yaratılmak istenen “yeni ve uygar” toplumun temeli olan ailede kadının rolünün çağdaşlaşma hedeflerine uygun bireylerin yetiştirilmesi bakımından oldukça önemli olduğu düşünülüyordu (Kalaycıoğlu ve Rittersberger Tılıç, 2001:28) Cumhuriyet’in ilk yirmi yılında resmi ideoloji içinde “modern aile” ve “modern kadın” söylemleri dikkat çekmektedir. Bu modern kadın söyleminin öngördüğü imaj “işinde eğitilmiş meslek kadını, kulüp ve dernek faaliyetlerine katılan örgütçü kadınlar, iyi eğitilmiş anne ve eş, balolarda iyi dans edebilen, modayı izleyen feminen kadın” gibi farklı özellikleri birleştirerek kurulmuştur. Bu imajla bütünleşen kadının kurulan ulus devletle ve yeni kurumsal düzenlemelere uyumlu yurttaşların sosyalizasyonu ve kadın-erkek ilişkilerinin düzenlenebilmesi için kültürel bir çözüm olarak görülmüştür (Durakbaşı, 1998:81). Dünyada pek çok ülkede kadınların yoğun mücadeleler vererek elde ettikleri erkeklerle birlikte eğitim alma hakkı Türkiye’de 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle elde edilirken, kadınlar 1926 yılında çıkarılan Medeni Kanunla bir dizi hakka kavuşmuştur. (tek eşle evlilik, boşanma hakkı, eşit velilik, evlenmede yaş sınırı, mülk edinme ve miras hakkı, eşit tanıklık gibi) (Doğramacı, 1985:113-115) Aile hayatını düzenleyen bu kanunların ardından gelen siyasal haklarla birlikte (yerel düzeyde seçme hakkı-1930, seçilme hakkı-1933; ulusal düzeyde seçme ve seçilme hakkı-1934) Türkiye Cumhuriyeti’nde kadınların erkeklerle eşit statüye sahip olması için gerekli hukuksal alt yapı tamamlanmıştır. Ancak üzerinden yıllar geçmiş olmasına rağmen hala kadınların eşit temsil edilebildiğini söyleyecek temsil oranlarına yaklaşamamış (Uçar Altınışık, 2022).ve kadınların aile içi ilişkilerde eşit statüye gelmesi sağlanamamıştır.

3. TÜRKİYE’DE KENTLEŞME SÜRECİ ve KADIN

Kentleşmeyi “kent sayısının ve kentlerde yaşayanların artması” olarak tanımladığımızda dar bir bakış açısıyla hareket etmiş oluruz (Keleş,2012:31). Kentleşmenin hem toplumsal yapı hem de insanların davranış ve ilişkilerindeki değişim ve dönüşümleri de içeren bir süreç olması, kentleşmeyi sadece bir nüfus hareketi olarak görmenin eksik bir değerlendirme olduğunu ortaya koymaktadır. Kentleşme sürecinin, toplumun hem kültürel hem de sosyal yapısında yarattığı değişimin izleri insanların yaşam tarzları, değerleri, düşünsel yaklaşımları, estetik anlayışları, kendilerini ifade etme biçimleri gibi pek çok alanda görülmektedir. Genel olarak gelişmekte olan ülkelerin kentleşme süreçleriyle benzer nitelikler taşıyor olsa da Türkiye, kentleşme ve kentler açısından farklı deneyimlere sahip bir ülkedir (Görmez, 1997:13). Öncesinde olduğu gibi cumhuriyet tarihi boyunca Türk toplumunu etkileyen en önemli toplumsal olgunun göç olduğu söylenebilir (İçduygu & Sirkeci, 1999:249). Ankara’nın başkent ilan edilmesiyle aldığı göç bir tarafa bırakılırsa Türkiye’de 1950’li yıllara kadar kentsel nüfustaki artış yavaş bir seyir izlemiştir. 1950’lerden sonra ise, kırsal bölgelerdeki çözülmenin de etkisiyle İstanbul, Ankara ve İzmir başta olmak üzere ülke genelindeki bütün büyük kentlerin nüfusu aldıkları yoğun göç nedeniyle katlanarak artmaya başlamıştır. Kentlerin kontrolsüz ve hızlı bir şekilde büyümesi konut, gecekondulaşma, altyapı yetersizlikleri, trafik, ulaşım, çevre kirliliği, işsizlik, kayıt dışı istihdam, suç oranlarında artış, yoksulluk ve sosyal eşitsizlik gibi hem birbirinin nedeni hem de sonucu olan pek çok karmaşık ve iç içe geçmiş sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Türkiye’de kentleşme süreci pek çok etkilerinin yanı sıra kadınların kentsel yaşamdaki rollerinin çeşitlenerek artmasına da neden olmaktadır. Göç ve kentleşme süreciyle birlikte kadınların rol ve sorumlulukları artmasına rağmen ihtiyaçlarına yönelik politikaların azlığı nedeniyle kamusal alandan dışlandıkları, görece özgürleşmiş olsalar da aslında daha da dezavantajlı hale geldikleri söylenebilir (Buz, 2009:46). Kentleşmenin hız kazanmasıyla değişen kentsel yaşamda söz konusu sorunu yaşayan sadece kırdan kente göç eden kadınlarla da sınırlı değildir. İlk göç eden kuşaktaki kadınların karşı karşıya kaldığı sorunlarla daha sonraki kuşakların sorunları farklılıklar taşımakla birlikte varlığını korumaktadır. Yani kadınların sırf kadın olmaktan kaynaklı olarak yaşadıkları sorunlar nitelik olarak değişkenlik gösteriyor olsa da değişen dinamikler kadınların sorunlarını ortadan kaldırmamakta hatta artmasına neden olmaktadır.

1980’lerde genel olarak varolan eşitsizliklerden hoşnut olmayan, toplumun kenarında duran ve sesini duyurmaya çalışan, ayrıcalıksız yeni kentli katman olarak tanımlanabilecek kesimin bir parçası olarak ortaya çıkan bir kadın sorunu tesettürlü üniversite öğrencileridir. Tesettürlü kadınlar, kamusal hayata katılım, eğitim ve

istihdam sorunlarıyla karşı karşıya kalan mağdurlar olmalarına rağmen Cumhuriyet ideolojisinin "çağdaş Türk kadını" imajının karşısında bir tehlike olarak değerlendirilmişlerdir. Tesettürün saf bir ideolojik eğilim olduğu ve kadınların kocaları, ağabeyleri veya başka bir erkek tarafından dayatılan bir kurala boyun eğmek zorunda kaldığı ön kabulüyle kadınları araçsallaştıran (İlyasoğlu, 1994:51-52) bazen de kendisini "çağdaş Türk kadını" olarak tanımlayan kadınlar tarafından küçümseyen bir bakış açısının yaygın olduğu görülmektedir. Kadının tesettürü, bir kadının veya erkeğin siyasal görüşünün sembolü olmasının yanısıra kırdan kente yoğun göçler sonucunda kentsel mekanda kendini gösteren ayrışmanın (kentli/köylü, modern/geleneksel) da sembolü haline gelmiştir. Kadınların karşı karşıya kaldığı ve temel de bir kadın özgürlüğü sorunu olan bir konuda en azından özgürlükler şemsiyesi altında bile bir araya gelerek bir söylem geliştirememesi erkek egemen siyaset alanında araçsallaştırılarak yıllarca kullanılan bir alan olarak Türkiye gündeminde yer almasına neden olmuştur.

Günümüz kentlerinde ülke nüfusunun da (TÜİK verilerine göre 2024 yılında nüfusun %49,98'ı kadın) kentsel nüfusun da hemen hemen yarısını oluşturan kadınların Türkiye genelinde yaşadıkları sorunlara ek olarak kentsel yaşamın getirdiği sorunlarla da karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sorunların sonucunda da aile içi yaşam dinamikleri de oldukça fazla etkilenmektedir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında Türkiye Cumhuriyeti'de geçmişten günümüze kadar kentsel yaşamda yaşanan değişimlere paralel bir şekilde kadınların yaşadıkları sorunlar, değişen roller nedenleri ve sonuçları incelenmeye çalışılmıştır.

3.1. Kentleşme, Çalışma Hayatı ve Kadın

Türkiye'de kadınların çalışma hayatının düzenlenmesinde, 1936 yılında yürürlüğe giren İş Kanunu çıkana kadar herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktaydı. Kanun hükümlerinde bazı boşluklar olmakla birlikte yasal bir düzenlemenin varlığı bile önemli bir kazanım olarak değerlendirilebilir. Zaten ilerleyen yıllarda ortaya çıkan değişimler yeni düzenlemeleri gerekli kılmıştır (Kırkpınar, 1998: 49) Türkiye'de sanayileşme sürecinin başlaması ve kırsal alandan kentlere göçün hız kazanmasıyla birlikte 1950'li yıllardan sonra, çalışan kadınların oranında artış olduğu görülmektedir. Günümüzde Türkiye'de kadın istihdamının durumu TÜİK'in 2023-2024 yılı verilerine göre değerlendirildiğinde, toplam istihdam içerisinde kadınların işgücüne katılımı erkeklerin sayısının neredeyse yarısı kadardır (<https://data.tuik.gov.tr>) World Bank G. Gender Strategy Documents 2024-2030 raporuna göre; Türkiye'de kadınların iş gücüne katılımı dünya ortalamasının altında kalmaktadır (www.turktrade.org.tr). 2023 yılı 15 yaş üstü bireylerin tarım ve tarım dışı sektörde kayıtdışı istihdam oranları incelendiğinde tarımda kayıtdışı olarak istihdam edilen erkeklerin oranı %73,5 iken kadınların oranının %90,6 olduğu görülmektedir. Tarımdışında kayıtdışı olarak istihdam edilenlerin ise %18,8'inin kadın, %15,6'sının ise erkek olduğu görülmektedir. (TÜİK, 2024b:12)

Kentsel yaşamda kadınların karşı karşıya kaldıkları yoksullukla baş edebilmek için istihdam olanakları oldukça önemlidir. Tüm dünyada yani sadece geri kalmış ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde de genel olarak yoksulluk içinde yaşayanların çoğu kadınlar ve çocuklardır hatta "yoksulluğun kadınlaşması" kavramı yaygın bir kullanım haline gelmiştir. Bunun nedeni olarak kadınların üretim kaynaklarına, sermayeye, mülkiyete, kredilere ulaşamaması, ekonomik ve politik karar mekanizmalarında yer alamamaları, yeterli ve gerekli eğitim ve bilgi birikimine sahip olamamaları, iş piyasasında erkeklerle rekabet edememeleri, hamilelik ve doğum süreçleri, ailede çocuk, eş, yaşlı ve hasta bakımını üstlenmek zorunda kalmaları vb. sıralanabilir. Bu konuyla ilgili pek çok çalışma yapılmış ve bu konular derinlemesine incelenmiştir.

Bu bağlamda kadınların eksik istihdamı ekonomideki en ciddi problemlerin başında yer almaktadır. Bu problemin en temel nedeni olan eğitim bir sonraki başlıkta çok daha detaylı incelendiği için bu kısımda üzerinde durulmamıştır. Ancak burada belirtmek de fayda olduğu düşünülen en önemli konulardan biri, kadınların büyük oranda ücretsiz aile işçisi olarak işgücü piyasasının içinde var olmalarıdır. Kentsel emek piyasasında ücretsiz aile işçiliği oranı düşük iken, kırsal yerleşim alanlarında bu durum oldukça yaygındır. Dolayısıyla kadın işgücüne katılım oranı kentsel ve kırsal bölgelerde farklılaşmaktadır. Özellikle kırdan kente göçün yoğun yaşandığı dönemlerde, kırdan kente göç eden kentsel işgücü piyasalarının ihtiyaç duyduğu bilgi, beceri ve eğitimden yoksun kadınların kentsel alanlarda istihdamının önünde birçok engel olduğundan, kadının işgücüne katılım oranları düşük kalmaktadır. Geleneksel toplum yapısı her ne kadar kadının ev içerisinde kalmasından yana olsa da kentsel alanda yaşanan geçim sıkıntısı nedeniyle kadınların çalışmasına yönelik bakış açısında değişimler yaşanmıştır. Ancak yine de kadınların çalışacağı meslek dallarının belirlenmesinde daha çok kadınlarla ilişkilendirilmiş kalıp yargılara uygun mesleklerin tercih edilmesinin yaygın olduğu görülmektedir. Öğrenim olanaklarından yararlanma konusunda izlenen sistematik siyaset sonucunda oluşan seçkin kadınlar grubu özellikle akademik alanda, serbest meslekler, güzel sanatlar ve edebiyatta, kamu yönetimiyle özel girişimin bazı kademelerinde yer almayı başarmıştır (Kırkpınar, 1998:55). Ancak kanunlarda açıkça bir

kısıtlama olmamasına rağmen bazı meslekleri seçmek kadınlar için mümkün olamamıştır. Özel sektörde kadınlara uygun olmadığı düşünülen pek çok meslek olduğu gibi üst düzey kamu yöneticiliği için de benzer uygulamanın olduğunu söylemek mümkündür. İl ve ilçe düzeylerinde yasa ve politikaların uygulamasından sorumlu olan valilik ve kaymakamlık görevine atanmak için önşart olan kurslara kadınların alınmaması nedeniyle Temmuz 1991’de Muğla’ya kadın bir vali atanana kadar durum devam etmiştir (Arat, 1998:114).

1950’li yıllarda kırsal alanlardan büyük kentlere göç eden kadınlar, genel olarak kentsel alanda emek yoğun sektörlerde çalışma imkanı bulabilmişlerdir. Hatta tıpkı eşleri gibi çoğunlukla enformel sektörde çalışmışlardır. Gündelikçilik ve kapıcılık gibi. Bunun dışında yine özel alanları olan ev içerisinde yaptıkları parça başı işler ya da kendileri için yaptıkları geçimlik üretimlerin (erişte, tarhana, turşu, ekmek vb. ürünlerin) ya da el işlerinin satışıyla gelir sağlamaya çalışmışlardır. 1998 yılında Eyüboğlu vd. (1998: 207-216)’nin kentli kadınların çalışma koşulları ve çalışma yaşamlarını terk nedenlerini inceledikleri çalışmada kadınların kuşaklar arası değişimini gösteren sonuçlar dikkat çekicidir. Yaşamının bir döneminde çalışmış kadınlara, kendilerinin, annelerinin ve kızlarının ne tür işlerde çalıştığına yönelik sorulara verilen cevaplar kentsel alandaki çalışan kadınların kuşaklar arası değişimini ortaya koymaktadır. Annelerin yarısından çoğu çiftçilik yaparken, kadınların çoğunun vasıfsız işçi ve vasıflı ücretli olarak çalıştığı, kızlarının ise doktorluk, avukatlık ya da ücretli profesyonel mesleklerde yoğunlaştığı görülmektedir.

Ataklı Yavuz (2023,542-543) kentleşme hızlandıkça kentsel alanlarda artan nüfusla birlikte daha yaygın eğitim olanaklarının sağlanması, kreş ve bakım hizmetlerinin yaygınlaşması, toplumun değişen bilinç yapısı gibi etkenlerle kentsel alanlarda kadın istihdam oranları artış gösterdiğine vurgu yaparken ekonomik zorunlulukların etkisini göz ardı etmiştir. Kadınların aldıkları eğitim nedeniyle çalışma hayatında daha fazla varlık gösterdikleri bir realite olmakla birlikte, kentsel alanlarda AtaklıYavuz’un belirttiği hizmetlerin oldukça yetersiz olduğu da bilinmektedir. Devletin çalışan kadınların çocuklarına yönelik olarak çocuk bakımı, kreş vb. konularda destekleyici politikalarındaki eksiklik, ücretli çalışan kadınların çocuk bakımı konusunda ailenin (genellikle yaşlı) diğer kadın üyelerinden destek almak zorunda kalması ya da çocuk bakımını devretmeleriyle sonuçlanmaktadır. Hatta büyük kentlerde annenin ve babanın ücretli çalıştığı dar gelirli ve genç kuşak ailelerde çocukların doğumdan bir süre sonra ebeveynlere ya da akrabalara (bazen okul çağına kadar) bırakılarak, çocukların anne- babalarından ayrı büyümeleri söz konusu olmaktadır. Bu durum, kadının ücretli çalışmasıyla modernliğin bir ölçütü sağlanmış olmakla birlikte ana-baba-çocuktan oluşan/oluştugu varsayılan çekirdek ailenin dağılması (İlyasoğlu, 2013:40) başta olmak üzere pek çok soruna neden olmaktadır 2024 yılı verilerine göre; (TÜİK, 2024b:14) İstihdam edilen çalışanlar içerisinde çocuk sahibi olan 25-49 yaş aralığındaki kişilerin %79,3’ü erkek, %58’i kadındır. Aynı yaş aralığında 3 yaşın altında çocuğu olanların oranları incelendiğinde ise kadın oranının %27,1, erkek oranının ise %90,6 olduğu görülmektedir. Bu veriler 3 yaşın altında çocuğu olan kadınların çalışma hayatındaki varlığının ne kadar sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu da kadınların kreş ve bakım hizmetlerinden faydalanma imkanının sınırlı olduğu bebeklik döneminde çocuklarına bakabilmek için çalışma hayatından uzak kaldığını göstermektedir.

Kadınların istihdam dışında kalmasının tek nedeni çocuk sahibi olmakla sınırlı değildir. Yüksek oranıyla dikkat çekici olan bir diğer neden de ev işleriyle ilgilenmek zorunluluğudur. Ev işleriyle meşguliyetlerinin iş gücüne dahil olmama nedenleri arasındaki oranı %42,9 olarak istatistiklere yansımıştır (TÜİK, 2024b:14). Kadınların aile içerisinde görünmeyen emeğinin istatistiklere yansımaları olarak değerlendirilebilecek bu verilere ek olarak belirtmek gerekir ki kadınların hane içerisinde gerçekleştirdikleri pek çok faaliyet yapılacak masrafların azalması olarak da aile bütçesine katkı sağlamaktadır. Ecevit (2001), özellikle yoksullukla başa çıkmaya çalışan ve yaşam standardını koruyabilmek için çaba sarf eden ailelerin gösterdiği çabada her bireyin emeğini göz ardı etmemekle birlikte özellikle kadınların geliştirdikleri stratejilerin önemine vurgu yapmaktadır. Ekonomik kriz, işsizlik, gelir kayıpları, borçlanma ve benzeri durumlarda, kadınların geliştirdiği stratejiler hem hanelerini hem de kendilerini mutlak yoksulluktan koruyucu niteliktedir. Ekonomik krizler ve yoksulluk üzerine yazılan dünya literatürü, krizler nedeniyle yoksullaşan ülkelerde, nüfusun önemli bir bölümünün mutlak yoksulluk çizgisi altına düşmemesinin nedenini, kadınların hane içindeki yeniden üretim ile ilgili faaliyetlerini yoğunlaştırmalarına bağlamaktadır. Refah dönemlerinde piyasa mallarına bağlı tüketim yapan hanelerin, azalan hane geliri karşısında tüketimlerinde ciddi değişimler olmaktadır. Evde üretilen mal ve sunulan hizmetlerin artırılması, azalan hane gelirini telafi edici ve yoksullaşmayı geciktirici en önemli stratejinin (Ecevit, 2001) mimarı kadınlardır. Geçimlik üretim, ailenin parasal anlamda gelir getiren bir kaynağı olmaktan çok, ailenin parasal gelirini ikame eden, ailenin para ödeyip piyasadan alamadığı mal ve hizmetleri, mümkün olduğunca emek ve hammadde kullanarak kendi olanaklarıyla üretmesidir (Demir, 2002: 295). Kentsel alanda kadınlar çalışma hayatında dahil olsalar da geçimlik üretim faaliyetlerini yürütmeye devam etmektedirler. Ancak

kadınların evlerinde yaptıkları, üretim ve yeniden üretim faaliyetleri toplumsal değer sistemi içinde değersiz ve önemsiz olarak algılanmaktadır (Dedeoğlu, 2003,72-75).

3.2. Kentleşme, Eğitim ve Kadın

Cumhuriyetin ilanından sonra kadınların eğitime çok önem verilmiş olmasına rağmen ilk yıllarda eğitim politikalarının tam olarak eşitlikçi olmadığı yönünde eleştiriler olduğu gibi eğitim ideolojisinin her tür ve düzeyde kadın ve ekeklere eşit eğitim olanakları sunma ilkesine dayandığını savunanlar da bulunmaktadır. Eğitimde eşitliğin sağlanabilmesi için eğitim sunumunun maddi koşullarının sağlanmasının yanı sıra kültürel ve ideojik engellerle sınırlanmış olsa da kızların okullulaşması ve karma eğitim, okulların ve eğitimin yaygınlaştırılması (Toprak,2016:172) çabaları cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren önem verilen konulardan biridir. En temel sorun alanının okul sistemindeki kız erkek ayrımı olduğu söylenebilir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilkokul ve üniversite düzeyinde karma eğitim yürütülmekle birlikte ortaokul ve liselerde ayrım sürmüştür. 1923-1924 ders yılında 72 erkek ortaokulunun sayısı sonraki yıl 56'ya, sonraki yıl ise 54'e düşerken; 1923-1924 ders yılında hiç kız ortaokulu yokken sonraki yıl 8 ortaokul açılmış, daha sonraki yıl ise sayıları 15'e yükselmiştir. Ortaokullarda karma eğitim 1927-1928 yılında, liseler de ise 1934-1935 ders yılında (ancak kentte sadece tek lise varsa) başlatılmıştır (Arat, 1998:115-116) Cumhuriyet döneminde kız çocuklarının eğitime verilen önemin nedeni, ailenin önemli bir parçası sayılan kadının eğitilmesinin gerekliliği, Türk kadınının iyi bir anne ve iyi bir ev kadının taşıması gereken tüm niteliklere sahip olması, bunu sürekli hale getirmesi ve aynı zamanda iyi bir meslek sahibi olması düşüncesinin hâkim olması olarak değerlendirilebilir. Tüm bu sorumlulukları taşıyan kadın ailenin temeli, geleceğin sahibi ve çocukların ilk eğitimcisi olacağı için eğitimi önemli görülmüş ve bu düşünce Kız Enstitüleri'nin açılmasının temelini atmıştır (İleri,2019:202). Günümüzde meslek okullarının bir kısmının vasıflı sanayi işçisi ya da teknisyen yetiştirmek üzere özel hazırlanmış ders programlarına sahip olması makul karşılsansa da kız okullarında özellikle de kız enstitülerinde ev idaresi, çocuk bakımı, yemek ve dikiş konularına önem verilmesi cinsiyetçi bakış açısı nedeniyle eleştirilmektedir. Halkın çoğunlukla kızlarının eğitiminde bu meslek okullarını tercih ettiği sayısal verilerle de ortaya konulmuştur (Arat, 1998:116). Aslında günümüzde bile hala kadınlar için uygun meslekler belirleyen düşünce kalıplarının söz konusu dönemlerde bu okulların açılmasına neden olduğu ve pekiştirilerek günümüze kadar geldiği söylenebilir. Bu örneklerle rağmen Cumhuriyet rejiminin kadınları eğitim alma hakkı konusunda destekleyici nitelikleri yadsınamaz. Cumhuriyet döneminde kadına sağlanan olanakların ve bunlardan yararlananların sayısı artmış olmakla birlikte, kadınlara sağlanan eğitimin, toplumdaki durumunu geliştirecek ve üretime daha etkili bir biçimde katılmasını sağlayacak kadar yeterli olmadığı söylenebilir (Kırkpınar, 1998:52)

Cumhuriyetin kurucu kadrolarının düşüncesini günümüzde sayısal verilerle destekler nitelikteki bir tespit eğitilmiş annenin eğitilmiş çocukların yetişmesinde etkili olmasıdır. Annesi yükseköğretim görmüş bireylerin eğitim seviyesi de artmaktadır. 2023 yılında annesi yüksek öğretim görmüş 25 yaş üstü bireylerin en son tamamlamış oldukları eğitim seviyesi incelendiğinde %84,6'sının yüksek öğretim, %12,5'inin ortaöğretim sadece %2,9'unun ortaöğretim altı eğitimini tamamladığı görülmektedir. (TUİK, 2024b:9)

3.3. Kentleşme, Aile ve Kadının Aile İçindeki Konumu

Temel toplumsal birim olarak aile tüm dünyada çeşitli yapı ve işlev örüntüleriyle birlikte her toplumda varlığını sürdürmektedir. Dünya da aile tipolojileriyle ilgili farklı örnekleri olmakla birlikte yaygın olarak ataerkil geniş aile ve bağımsız çekirdek aile olmak üzere iki aile tipi üzerinde durulmaktadır. Genellikle tarıma dayalı toplumlarda ve kırsal kesimde yaygın olan geleneksel geniş ailelerde erkeğin, kadın, yaşlının genç üzerinde kesin otoritesi söz konusudur yani otoritenin belirlenmesinde temel belirleyiciler cinsiyet ve yaştır. Aile içerisinde tüm kararlarda karar vericiler genellikle yaşça büyük erkeklerdir ve aile içi ilişkilerde eşitlikçilik söz konusu değildir. Çağdaş çekirdek aile ise, sanayileşmeden sonra geleneksel geniş ailenin yapısal-işlevsel dönüşümüyle ortaya çıkmış anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan ailedir (Karataş, 2001: 92-94)

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından 1926'da kabul edilip yürürlüğe giren Medeni Kanun hem kadının hem de ailenin toplum içerisindeki konumunun belirlenmesinde mihenk taşı olarak kabul edilebilir. Kadınların erkeklerle ve toplumla ilişkilerini düzenleyen, kadın erkek eşitliğine yer verilerek, Türk kadınının önündeki hukuksal engelleri ortadan kaldıran bu kanunun getirdiği eşitlikler aile hukukunda sürdürülemediği. Medeni Kanun'un aile kurumunun üzerindeki devlet kontrolünü tesis etmesi, çok eşliliği yasaklayıp, çekirdek aileyi hukuken düzenleyerek korunacak bir kurum haline getirmesi o dönemin şartlarında büyük bir başarıdır. Ancak kanun karı-koca arasındaki eşitliği benimsemiş görünüyor olmasına rağmen aile içi iş bölümü ve eşlerin hak ve sorumluluklarıyla ilgili olarak yaptığı düzenlemeler eşit olmayan bir tablo çizmektedir (Koyuncuoğlu, 1998:99-100). Koyuncuoğlu (1998:103-104) bu durumu savunanların, kadının toplumdaki konumundan

kaynaklanan, erkeğin kadına bakma, geçimini sağlama yükümlülüğü ve dolayısıyla kocanın yönetim sorumluluğu gibi kaygılarla kadınlar için pozitif bir ayrımcılık olduğunu düşünenlerin aksine tam da bu nedenlerle, kadınları kocalarının yanında ve toplumun önünde ikinci sınıf vatandaş konumuna düşürdüğünü belirtmektedir. Benzer şekilde Arat (1998:93) da Kemalist reformların amacının kadınların özgürleştirilmesi ya da kadın bilincinin ve kadın kimliğinin geliştirilmesine katkıda bulunmak olmadığını; Türk kadınlarını, onları daha iyi eş ve anne yapacak eğitim ve becerilerle donatarak, cumhuriyetçi ataerkil düzene katkılarını artırmayı amaçladığını düşünmektedir. Dönemde kamuoyuna yapılan açıklamalar, köşe yazıları, edebi metinler ve eğitim politikaları da bu görüşü destekleyicinitelikte kanıtlar içermektedir.

19. yüzyılda, annelik ve annelerin sosyalizasyonu kadınlara verilen en önemli rol olarak vurgulanmaktadır. Kadınlar annelik rolleri nedeniyle yeni kuşakların yetiştirilmesinde, toplumsal kodların iletilmesinde, ulus devlet ideolojileri çerçevesinde tüm toplumsal projelerde merkezi öneme sahip olurken, aile, ulusun ahlaki bir ünitesi olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda da aile içi işbölümü geleneksel cinsiyet rollerine göre, evi geçindiren erkek ve ev bakımını üstlenen kadın olarak belirlenmiştir (Durakbaşı, 1998:64). Günümüzde bile kanunlarla desteklenmemekle birlikte kız çocuklarının eğitimi ve meslek edinmesinde benzer bakış açısının izlerini görmek mümkün. “Kadınlar için uygun meslekler”, “kadınlara yakışan meslekler” ifadelerinin varlığı bile toplumsal olarak kabul edilmiş işbölümü ve rollere göre şekillenmiştir. Daha çok çocuk, yaşlı, hasta bakımı, hizmet sektörüyle ilişkili meslekler (öğretmenlik, hemşirelik, ebelik vb.) kadınlar için uygun görülen nitelikleriyle öne çıkmaktadır. Kadınların ücretli iş gücüne katılımının artması ve bazı durumlarda hane gelirinin temel kaynağı hâline gelmeleriyle birlikte, ev içindeki geleneksel iş bölümü belirli ölçüde dönüşüm geçirmiş görünmektedir. Ancak toplumsal yapıya yerleşmiş ve norm halini almış rollerin değişimi, bu süreçlere rağmen oldukça sınırlı düzeyde gerçekleşmektedir (Uçar Altınışık, 2022:142) Çalışma hayatıyla ilgili bölümde net sayılar veriler paylaşılarak görüldüğü üzere kadınların çocuk sahibi olmaları ya da ev işleriyle meşgul olmaları istihdam dışında kalmalarına yüksek oranda neden olabilecek kadar önemli rollerdir.

Aile yaşamı içerisinde 2014-2015 yıllarında hanehalkı ve aile bakımı işlerine kadınlar ortalama günde dört saat otuzbeş dakikasını ayırırken, erkekler sadece elli üç dakikasını ayırmaktadır. Kadın ve erkeklerin hane içi işlerin sorumluluğunu üstlenme oranlarında da benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. Yemek yapma %85,4 kadınların, %10,8 erkeklerin; çamaşır yıkama %85,6 kadınların, %11 erkeklerin; çocuk bakımı %94,4 kadınların, %2,3 erkeklerin sorumluluğundadır. Kadınların ücretsiz ev işleri ve bakıcılık için zamanlarının %17,9’unu ayırırken erkekler sadece zamanlarının %3,6’sını bu işlere ayırmaktadır (TUIK, 2024b:22)

3.3.1. Evlilik Kararı

1926 yılında Kabul edilerek yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu daha sonraki yıllarda bazı değişikliklere uğramış olmakla birlikte kanunun aile hukukunda kadına yönelik geleneksel bakış açısı köklü biçimde değişmemiştir. Kanunun uygulanacağı toplumla ilk çatışması evlenme yaşı konusunda (Arat, 1998:106) yaşanmıştır. 1938’de kanun da konuyla ilgili madde değişikliğe uğramış, evlenme yaşı erkeklerde on yedi, kadınlarda on beş yaşına düşürülmüştür. Günümüzde bile hala toplumda çocuk evliliklerini önlemeye yönelik çalışmalar devam etmektedir. Ancak daha önceki yıl ve 2024 yılı verileri baz alındığında kaba evlenme sayısı ve hızında ciddi bir farklılaşma görülmemekle birlikte ortalama ilk evlenme yaşının, her iki cinsiyette de arttığı görülmektedir (Erkeklerde 28,3 iken kadınlarda 25,8). Evlenme yaşının yükselmesinde en fazla etkili olan faktörlerin bireylerin eğitimde geçirdiği yılların ve kadın istihdamının artması olduğu söylenebilir. Yalnızca resmi olarak kayıtlı evlilikler baz alınarak yapılan değerlendirmelere göre 16-17 yaş grubundaki çocuk evliliklerinin illere göre dağılımında Kilis %3,1 ile ilk sırada yer alırken, onu Gaziantep (%2,3) ve Ağrı (%2,1) izlemektedir (TUIK, 2024b: 20) Medeni Kanuna göre evlilik kararının bireysel bir karar olması hükme bağlanmış olmasına rağmen 2021 yılı verilerine göre kendi kararı sorulmadan aile kararıyla evlenen kadınların oranı %12,5, erkeklerin oranı ise %8,6’dır.

3.3.2. Boşanma

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de evliliklerin boşanmayla sonuçlanması yaygınlaşmaktadır. 2023 yılında 173 bin 342, 2024 yılında ise 187 bin 343 çift boşanmıştır. Boşanmaların %30,8’i evliliğin 1-5 yılında, %21,3’ü evliliğin 6-10 yılında, %15,3’ü evliliğin 11-15 yılında gerçekleşmiştir (TUIK, 2024a). Boşanma oranlarının hızla artması farklı bilim dallarında konuya yönelik çalışmaların da artmasına neden olmuştur. 1950’lerin sonlarından başlayarak 1980 ve 1990’larda popüler bir araştırma konusu haline gelen boşanmayla ilgili bulgular, sonuçları itibarıyla tutarsız olarak değerlendirilebilecek nitelikteydi ve aile durumundaki sapma hallerinin uyum sürecini mutlaka olumsuz etkileyeceği varsayılmaktaydı. 1980’li yıllarda dağılmış aile, parçalanmış aile gibi terimlerin patolojik imalarına rağmen 1990’larda boşanmanın ve boşanma sonrası uyum sürecinin her zaman

patolojiyle sonuçlanmadığı, boşanmanın ilişkileri bitirmediği, değiştirdiği yönünde görüşler hakim olmaya başlamıştır (Korkut, 2012: 101). Türkiye’de son yıllara gelene kadar evliliğe atfedilen kutsiyete karşın boşanma toplum tarafından istenmeyen/kabul görmeyen bir durumdu (Çağırkan ve Karahan, 2023:150) ancak boşanmaların artmasıyla birlikte, boşanmanın da evlilik gibi toplumsal bir gerçeklik olduğu kabulü yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu bağlamda özellikle feminist hareketlerin konuya bakış açısının da değerlendirilmesi gerekir. Hareket noktası toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadın ezilmişliği olan tüm feminist akımlar aile kurumuna yönelik eleştiriler getirmektedir. Ancak feminizmin, aile kurumunun ortadan kaldırılması gerektiğini savunduğuna yönelik genel bir yargıda da bulunulamaz. Bazı radikal feministlerin bu yönde görüşleri olmakla birlikte genel eğilimin aile kurumunu dönüştürmeye yönelik eleştiri ve önerilerde birleştiğini söylemek mümkündür (Güneş, 2018: 151).

Özellikle gelişmiş ülkelerde boşanmanın giderek yaygınlaşmasının nedenleri konusunda yapılan çalışmalar, bu soruya cevap vermenin zorluğunu ortaya koymaktadır. Özellikle kadınların ekonomik bakımdan daha bağımsız hale gelmesinin, evliliği giderek eskisine oranla daha az zorunlu bir ekonomik ortaklık olarak görülmesine neden olduğu düşünülmektedir (Yıldırım, 2004:62). Kadınların ekonomik gücünün artmasının boşanma kararı verebilmesi konusunda oldukça etkili olduğu genel olarak kabul görmüş bir görüştür. Ancak kadınların ekonomik özgürlüğünün artmasının tek başına boşanmalarının nedeni olarak gösterilmesinin doğru olmayacağı belirtilmelidir. Çünkü bu değerlendirme, kadınların çalışma hayatına girmesiyle birlikte aile içerisindeki dengelerde yaşanan değişim ve dönüşümlerin etkisiyle ortaya çıkması muhtemel sorunlardan kaynaklı olarak aile içi şiddetin nedeni olarak bile kadının çalışmasını göstermek gibi bir yanılgıya götürebilir. Ayrıca istatistiklere yansıyan boşanma nedenlerinin de gerçek boşanma nedenleri yansıttığını söylemek mümkün görünmemektedir. Boşanmayla ilgili en net ve değerlendirme yapılabilecek veri evlilik içerisinde dünyaya gelen çocuklarla ilgili olanlardır. Kesinleşen boşanma davalarında çocukların velayetinin yüksek oranla anneye yani kadına (%75,7) verilmiş olması (ki kadınların çoğunlukla velayet konusunda kendi istekleri de bu yöndedir) boşanma sonrasında çifte iş yüküne ek olarak, tek başına ebeveynlik yapmak gibi farklı bir zorlukla da karşı karşıya kalmakta olduğunu göstermektedir. Evlilik, aile yaşamı ve boşanma kadın ve erkekler açısından farklı anlamlar taşımasının yanı sıra farklı zorluklar da taşımaktadır.

4. SONUÇ

Kentleşme olgusu, yalnızca mekânsal dönüşüm süreçlerini değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin, güç dinamiklerinin ve toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanmasını da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda kadın, hem kamusal alanda artan görünürlüğü hem de özel alandaki geleneksel sorumlulukları nedeniyle modern kent yaşamının en fazla dönüşüme maruz kalan öznelerinden biri haline gelmiştir. Kuramsal arka plan doğrultusunda kentleşmenin aile kurumuna ve kadınların gündelik yaşamına etkileri ele alınmakta; aile içinde ve dışında yüklenen rollerin nasıl çeşitlendiği ve bu durumun kadınların yaşamına nasıl yansıdığı istatistiki veriler incelenerek değerlendirilmektedir. Sonuçta kadınların kent yaşamı içerisindeki deneyimleri ve aile ilişkilerindeki dönüşüm çok boyutlu bir bakışla ortaya konulmuştur. Literatürde “çifte iş yükü” olarak kavramsallaştırılan bu durum, kadınların hem üretim hem de yeniden üretim süreçlerinde yoğun bir iş yükü altında kalmasına yol açmakta ve aile kurumu içinde yeni rol çatışmalarını beraberinde getirmektedir. Bu çalışma, Türkiye’de kentleşme sürecinin kadınların toplumsal konumuna etkilerini kent, aile ve toplumsal yapı ekseninde değerlendirmekte; kadınların kentsel yaşamda karşı karşıya kaldığı çifte iş yükünün aile dinamikleriyle olan ilişkisini görünür kılmaktadır. Yine literatürde sıklıkla vurgulanan “kadın emeğinin görünmezliği” olgusuna vurgu yaparak, kadın emeğinin hem aile ekonomisinin sürdürülebilirliği hem de kentsel toplumsal düzenin devamlılığı açısından taşıdığı merkezi önem ortaya konulmaktadır.

Kadın-erkek eşitliği perspektifinin yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda kamusal politikalar, yerel yönetim pratikleri ve toplumsal bilinç düzeyinde de içselleştirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan, esnek çalışma modelleri, kamusal bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve kadınların özgül ihtiyaçlarına yönelik kent politikaları, yalnızca kadınların yaşam koşullarını iyileştirmekle kalmayacak; aynı zamanda aile kurumunun ve kentsel yaşamın sürdürülebilirliğine de katkı sağlayacaktır. Boşanma oranlarının azaltılması için gerekli olan kadınların ekonomik özgürlüğünü elde etmesini önlemek değil, artan iş yüküne uygun şekilde aile içindeki iş bölümünün yeniden düzenlenmesini sağlayabilecek toplumsal dönüşümün sağlanmasıyla mümkündür. Kadının ev dışında üstlendiği rollerle birlikte artan iş yüküne rağmen ev içerisindeki rollerinin de aynen devam ediyor oluşu kadının hayatını zorlaştıran faktörlerden biridir. Bu çerçevede kadınların ekonomik bağımsızlığı bir tehdit değil, aksine aile birliğinin sürdürülebilirliği için bir önkoşul olarak değerlendirilmelidir. Ancak bu sürecin sağlıklı bir şekilde işlemesi, yalnızca kadınların işgücüne katılım oranlarının artmasıyla değil, aynı zamanda toplumsal normların, aile içi iş bölümünün ve cinsiyet rollerine dair kültürel kodların dönüşümüyle mümkündür.

Kadın-erkek eşitliğinin yalnızca hukuki düzenlemelerle değil, sosyo-kültürel düzlemde de kurumsallaşması gerekmektedir. Cinsiyetler arası iş bölümü sonucunda ev, kadının hayatında merkez mekân haline gelirken, bu mekânda gerçekleştirilen emek ve ürünler görünmez olmaktadır. Kadınların evden yaptıkları, üretim ve yeniden üretim aktiviteleri toplumsal değer sistemi içinde değersiz ve önemsiz olarak algılanmaktadır. Oysa kentsel yaşamda kadın fiilen istihdam içerisinde yer alıyor olsun ya da olmasın ev içerisinde üretim ve yeniden üretim faaliyetlerine devam etmektedir. Bu bağlamda çalışan kadınların boşanma konusundaki tutum ve davranışlarını etkileyen unsur tek başına ekonomik özgürlükleri ve buna bağlı olarak artan güç değil aynı zamanda evlilik ve aile yaşantısında paylaşılmayan görevlerden kaynaklı olarak artan iş yükünden kaynaklı sorunlar olarak da değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Arat, Z. F. (1998). *Kemalizm ve Türk Kadını, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Ed. A. Berktaş Hacımırzaoğlu. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Ataklı Yavuz, R. (2023). Türkiye’de 1990-2021 Döneminde Kadının İşgücüne Katılımı İle Kentleşme İlişkisi: Nedensellik Analizi. *International Journal of Social Inquiry*, 16(2), 541-560. <https://doi.org/10.37093/ijsi.1292949>
- Berktaş, F. (2004). Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye. *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları*, No:7. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi Yayını
- Buz, S. (2009). Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların "Görünürlüğü". *Aile ve Toplum*, 5(17), 40-50.
- Catells, M. (2002). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Kimliğin Gücü, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çağırkan, B., Karahan, H. (2023). İzmir’de Gecekondu Mahallesinde Yaşayan Kadınların Evlilik, Boşanma ve Ataerkillik Anlayışı: Eşrefpaşa Mahallesi Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (75), 142-158. <https://doi.org/10.51290/dpusbe.1152414>
- Çakır, S. (1994). *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Dedeoğlu, S. (2003). Ev Eksenli Yoksulluk: Türkiye’de Kadın Yoksulluğu, *Evrinsel Kültür Dergisi*, 72-75.
- Demir, E. (2002). Yeni Kentli Ailelerde Geçimlik Üretim ve Yoksulluk. *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, Ed. Yasemin Özdek, Ankara: TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayınları, 291-302.
- Doğramacı, E. (1985). Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını. *Erdem*, 1(1), 111-124.
- Doğramacı, E. (1989). *Türkiye’de Kadının Dünyası ve Bugünü*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayını.
- Dolunay, Ş., Karmaz, E. (2020) Mekânın Zaman, Beden ve Cinsiyet ile Etkileşimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5(10): 1-12.
- Durakbaşı, A. (1998). Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve “Münevver Erkekler”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Ed. A. Berktaş Hacımırzaoğlu. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Ecevit, Y. (2001) Yerel Yönetimler ve Kadın Örgütleri İlişkisine Eleştirel Bir Yaklaşım, *Yerli Bir Feminizme Doğru*, Der. A. İlyasoğlu, N. Akgökçe, İstanbul: Sel Yayıncılık, 227-259.
- Eyüboğlu, A., Özar, Ş., Tufan Tanrıöver, H. (1998). Kentli Kadınların Çalışma Koşulları ve Çalışma Yaşamını Tark Nedenleri, *20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek*, Ed. Oya Çitçi, Ankara: TODAİE Yayını, 207-216.
- Gödelek, K (2001) Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Gender. *Felsefelogos*, 3(15), 141-150.
- Gökalt, Z. (1966). *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Görmez, K. (1997). *Kent ve Siyaset*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Güneş, N. (2018). Feminist Akımlarda Aile. *Social Sciences Research Journal*, 7 (3), 142-153.
- Gürkaynak, İ. (2003). “Ana Baba-Çocuk İlişkisinde Toplumsal Cinsiyet”, *Aile ve Çocuk Eğitimi: 0-6 Yaş Arasında Çocukları Bulunan Ailelere Temel Bilgiler*, Ankara: UNICEF, 73-78.

- İleri, T. (2019). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Bağlamında Kız Enstitüleri'nin Türk Modernleşmesindeki Yeri Ve Önemi, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 65, 193-226
- İlyasoğlu, A. (1994). Örtülü Kimlik-İslamcı Kadın Kimliğinin Ögeleri, İstanbul: Metis Yayınları.
- Kalaycıoğlu, S., Rittersberger Tılıç, H. (2001) Evlerimizdeki Gündelikçi Kadınlar, İstanbul: Su Yayınevi.
- Karasar, N. (2014). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel.
- Karataş, K. (2001). Toplumsal Değişme ve Aile, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12(2), 89-98.
- Keleş, R. (2012) Kentleşme Politikaları, Ankara: İmge Kitabevi.
- Kırkpınar, L (1998). Türkiye’de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın. *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Ed. A. Berktaş Hacimirzaoğlu. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Korkut, Y. (2012). Bir Geçiş Krizi Olarak Boşanma. *Studies in Psychology*, 23, 99-112.
- Koyuncuoğlu, T. (1998). Medeni Kanun ve Kadın Hakları. *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Ed. A. Berktaş Hacimirzaoğlu. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Kurnaz, Ş. (1991). Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923), Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Pınarcıoğlu, N. Ş. (2017). Eril Siyasette Kadın Temsili (Mi?), *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*. 7(1). 12-24.
- Şengül, H.T. (2012) Türkiye’de Kentleşme Deneyiminin Dönemlenmesi, 1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim, (Der. F. Alpkaya ve B. Duru) Ankara: Phoenix Yayınevi, 353-400.
- Tankut, T. (1998). Çocuk Edebiyatı ve Cinsiyet Ayrımcılığı, *Evrensel Kültür, Sanat, Edebiyat Dergisi*, Sayı:84. 41-44.
- Timuçin, A. (2001) Kadın Sorunu, *Felsefelogos*, 3(15), 119-124.
- Toprak, D. (2016). Türkiye’de Sosyal Devlet ve Cinsiyet Eşitliği Çerçevesinde Eğitimde Kadın Algısı, *Ekonomi, Sosyoloji ve Kadın*, Ed. V. Yücel, S.Öğrekçi, İstanbul:Kriter Yayınevi, 163-226.
- TUİK (2024a) Evlenme Boşanma İstatistikleri, <https://raporbulteni.com/tuik-evlenme-ve-bosanma-istatistikleri-2024/#i-kavramsal-cerceve>, (01 Eylül 2025)
- TUİK (2024b) İşgücü İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2024-54059#:~:text=%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BCne%20kat%C4%B1lma%20oran%C4%B1%20%54%2C2,ise%20%36%2C8%20oldu> (25 Mart 2025)
- Türkiye Dış Ticaret Derneği (2025). İstatistiklerle Kadın. https://www.turktrade.org.tr/upload/media_center/turktrade-istatistiklerle-kadin-8mart-2025.pdf (25 Mart 2025)
- Türköne, M. (1995). Eski Türk Toplumunun Cinsiyet Kültürü. Ankara: Ark Yayınevi.
- Uçar, H. (2005). Kentsel Siyasette Toplumsal Cinsiyet Sorunlarına Duyarlılık: Konya Örneği, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Bölümü, Konya.
- Uçar Altınışık, H. (2022). Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili: 31 Mart 2019 Seçimleri, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 31(4)4, 141-162.